

Statens fastighetsverk
Box 2263
103 16 STOCKHOLM

Beslut

Datum 2019-06-17
Dnr RAA-2019-424

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Sunktaks gamla kyrka, Sunktak 20:1, Tidaholms kommun, Västra Götalands län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för Sunktaks gamla kyrka.

Redogörelse för ärendet

Enligt beslut av regeringen 2019-02-14 är kyrkan skyddad som statligt byggnadsminne.

Ett förslag till skyddsbestämmelser remitterades 2019-02-20 till den förvaltande myndigheten Statens fastighetsverk som inte haft något att erinra mot förslaget. Synpunkter som framförts har inarbetats i beslutet.

Beslut i detta ärende har fattats av överantikvarien Knut Weibull efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson. Även t.f. avdelningschefen Karin Wahlström har varit med om den slutliga handläggningen.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Knut Weibull

Jan Karlsson

Bilaga:
Skyddsbestämmelser

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Kopia till:

Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Västergötlands museum

Tidaholms kommun

RAÄ/Bebyggelseregistret

Bilaga 1, RAÄ dnr RAÄ-2019-424, 2019-06-17

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Suntaks gamla kyrka, Suntak 20:1, Tidaholms kommun, Västra Götalands län

Skyddsbestämmelser

Byggnadsminnet omfattar Suntaks gamla kyrka inom det område som avgränsats på bifogade karta.

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Byggnaden ska vårdas och underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart på ett sådant sätt att dess kulturhistoriska värde bevaras.
2. Byggnaden får inte rivas, vare sig i sin helhet eller delar därav, inte heller flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
3. Byggnadens stomme får inte rivas, byggas om eller ersättas med andra material. Håltagning eller andra ingrepp får inte göras i medeltida delar av stommen.
4. Ingrepp i eller ändring av byggnadens planlösning eller fasta inredning får inte göras.
5. Byggnadens ytskikt, även underliggande, på fasader, innertak, väggar och golv, får inte övertäckas, övermålas eller på annat sätt förändras. Håltagning eller andra ingrepp får inte heller göras.
6. Det avgränsade området får inte ytterligare bebyggas. Inom byggnadsminnet får ej vidtas sådana åtgärder med mark och vegetation som minskar dess kulturhistoriska värde.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla en byggnads tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av alla takytor eller omputsning av hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas

med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä och applicering av puts och färg

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till *stomme* räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med *förändring* avses till exempel rivning av väggar, trappor, upp- tagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, lister, taklister, paneler, golvbeläggning samt kvarvarande inredning, eller delar därav, som anskaffats för gudtjänstbruk, såsom bänkar, korbänkar, predikstolar, altarpopsatser, altarskåp, krucifix etc. Lösa föremål som anskaffats för samma ändamål, och som ej är förankrade i byggnaden, omfattas inte av skyddsbestämmelser.

Med *ytskikt* avses samtliga lager av färg, tapeter, puts och obehandlade ytor.

Upplysningar

Fornlämningar inom byggnadsminnet skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen (1988:950). Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för fornlämningar enligt kulturmiljölagen.

Motivering

Suntaks gamla kyrka, uppförd för katolska kyrkans bruk, hör till landets äldsta bevarade byggnader. De bevarade medeltida kyrkorna, såväl den enskilda kyrkan som beståndet i sin helhet, utgör ett unikt källmaterial för kunskapen om historien. Kyrkan hör till en relativt liten grupp stenkyrkor i landet med säkerställd datering till 1100-talets första hälft. Genom sin anslående belägenhet, oförändrade planform och bevarade proportioner framstår den som ett typexempel på en romansk kyrka i de centrala delarna av Götaland. Kyrkan är en välbevarad representant för de välbyggda romanska sandstenkyrkor som fanns i nära anslutning till Västergötlands platåberg. Genom sin utsmyckning och inredning utgör den ett karakteristiskt exempel på hur de medeltida kyrkorummen förändrades efter reformationen. Kyrkorummet fick sin nuvarande karaktär under 1700-talet och har därefter bevarats nära nog oförändrat. Den rika målnings- och skulpturutsmysningen kan i flera fall knytas till regionalt verksamma mästare. Kyrkan är en av få i Västsverige med bevarade senmedeltida målningar.

Kulturhistorisk beskrivning

Suntaks socken ligger i östra utkanten av den kyrktäta Falbygden. Den gamla kyrkan låg vid storskiftet 1817 på gränsen mellan fastigheterna Stommen, som var boställe för Skaraborgs regementspastor, och Klostergården som delvis var avstyckad till klockargård, samt frälsehemmanet Storegården. Kyrkan ligger på en mindre men markant höjd och något avsides i byn. Vid kyrkan ligger Suntaks f.d. folkskola, idag sockenstuga. I byns södra del finns ett

betydande gravfält som använts från äldre järnålder och sannolikt tills att kyrkans begravningsplats togs i bruk.

Av de nio gårdarna i Suntaks by flyttades samtliga utom Storegården ut i samband med laga skiftet 1847. Storegården, som ligger mitt emellan Suntaks båda kyrkor är idag hembygdsgård. Den omfattar en mängd äldre byggnader, är av gotisk typ, med separat man- och fågård. Den nyetablering av bebyggelse, och återanvändning av det gamla byterritoriet, som skett efter Laga skiftets utflyttningar ger på nytt ett intryck av en kyrka med tillhörande kyrkby. Men någon regelrätt bebyggelsekontinuitet i gårdslägena är det dock inte fråga om.

Kyrkan övergavs 1902 då en ny kyrka stod färdig 300 meter söderut. Dopfunten och predikstolen flyttades över till den nya kyrkan.

Kyrkan är murad av kvaderhuggna sandstensblock, blottade i exteriören. En dendrokronologisk undersökning av takstolens ektimmer gör det möjligt att uppskatta timrets fällningsår till 1138-40. Den ursprungliga kyrkans planform är bevarad helt intakt och består av ett rektangulärt långhus och ett smalare absidkor. Den förhållandevis rymliga sakristian på korets nordsida tillfogades möjligen under 1600-talet. Absidkyrkans skilda takfall över långhus, kor och absid är liksom sakristian täckta med spån. Exteriören präglas av det vällagda sandstensmurverket, den ännu bevarade medeltida södra portalen med avtrappade sidoposter i två språng, samt de under 1600- och 1700-talen uppbrutna, rektangulära fönsteröppningarna. På absidens södra sida finns ett spetsbågigt lancettfönster från medeltiden. En medeltida järnbeslagen dörr sitter i södra portalen.

Invändigt återstår det romanska kyrkorummets huvuddrag genom långhusets platta innertak av trä och den trånga triumfbågsöppningen. Koret täcks ovanligt nog av ett tvärställt tunnvalv. Medeltidskyrkan har pryttts med målningar under två perioder. Söndersågade plankor med målningar daterade till 1200-talet, troligen från det gamla innertaket, är nu insatta i trappan till predikstolen. Av de senmedeltida kalkmålningar som ursprungligen täckt kyrkorummet återstår nu fragment, framförallt i koret. Målningarna har attribuerats till Mäster Amund som var verksam i slutet av 1400-talet.

Kyrkorummet får i hög grad sin nuvarande karaktär från de förändringar och kompletteringar som skett främst under 1700-talet. Långhusets innertak av trä har en figurativ plafondmålning av Anders Wetterlind 1769. Altaruppsatsen härrör från 1600-talet, men är ommålad 1768 och 1834. Bänkinredning från 1708, kompletterad 1733. Bänkarna i koret utfördes 1741. Läktare i väster från 1708, utbyggd mot norr 1713. Kyrkan har i senare tid genomgått anmärkningsvärt få förändringar. De medeltida målningarna i koret togs fram 1947. Vidare har grundförstärkningar skett för att förhindra sättningsskador. Kyrkotomten omges av kallmurad stenmur.

